

Narodowe Forum Muzyki

Przestrzeń dla piękna

09

grudnia 2018
niedziela
18:00

Wrocław, NFM, Sala Czerwona

Francuskie szaleństwa

Benjamin Bayl – dyrygent, klawesyn

Élodie Fonnard – sopran

Wrocławska Orkiestra Barokowa

Jarostaw Thiel – kierownictwo artystyczne Wrocławskiej Orkiestry Barokowej

Program:

Jean-Philippe Rameau (1683–1764)

Opera *Les Paladins*:

Ouverture très vive – Menuet lent – Air gay

Loure – Air très gay

Je vole, Amour – aria Argie

Menuet – Contredanse

Opera *Les Indes galantes*:

Air vif – Air pour l'adoration du Soleil –

Contredanse – Air pour deux Polonais

Air pour les sauvages

La nuit couvre les cieux – aria Emilie

Opera *Castor et Pollux*:

Passepieds – Bruit de guerre –

Ritournelle tender

Tristes apprêts, pâles flambeaux – aria

Télaire

Danse des Démons

Brillez, Astres nouveaux – aria Une

Planète

Première et deuxième Gavottes pour un

Génie qui préside aux Constellations

Chaconne pour les Génies

Opera *Zoroastre*:

Ouverture – Air léger – Entrée de peuples différents

Air tendre en rondeau – Tambourin

L'amour vole – aria Amélie

Menuet – Air grave – Air vif – Air très vif

Opera *Les Boréades*:

Prélude

Un horizon serein – aria Alphise

Entrée de Polymnie

Opera *Platée*:

Menuets en goût de vièle – Rigaudons – Tambourins

Formons les plus brillants concerts –

Aux langueurs d'Apollon – recytatyw

i aria La Folie

Orage

[110']

J.-Ph. Rameau

Mistrz Rameau i jego opery

Artur Bielecki

Program dzisiejszego koncertu przenosi nas w wielobarwny świat francuskiej opery barokowej. Jest to świat stosunkowo rzadko obecny na polskich estradach i scenach operowych, znacznie nam bliżej na co dzień do klasycznej, względnie romantycznej opery włoskiej, polskiej, niemieckiej czy rosyjskiej. Tymczasem barokowa opera francuska jest czymś jedynym w swoim rodzaju, zjawiskiem zdecydowanie odrębnym, wartym poznania i polubienia.

Skąd w ogóle wzięta się opera? Gatunek ten liczy sobie już ponad cztery wieki i nic nie wskazuje na to, by kompozytorzy, libreciści i publiczność mieli ochotę się z nim rozstawać. Wręcz przeciwnie – wciąż powstają nowe dzieła operowe (nierazko o nurcie awangardowym), nie mówiąc już o kanonie utworów, które niemal każdego dnia są wystawiane na scenach świata, przypominane w kolejnych inscenizacjach. Niekwestionowanymi królami tego operowego dziedzictwa są m.in. Monteverdi, Händel, Mozart, Gluck, Rossini, Weber, Verdi, Bizet, Wagner i liczni ich następcy w niemal każdym kraju (w Polsce Moniuszko, Paderewski, Penderecki, Krauze).

A wszystko zaczęło się właśnie u progu baroku we Włoszech, w kręgu Cameraty florenckiej, której członkowie (m.in. Peri, Caccini, Cavalieri, Rinuccini, Galilei) zaczęli marzyć o nowym rodzaju sztuki, nawiązującej do tragedii starogreckiej. Tak powstał gatunek sceniczny zwany *dramma per musica*. Jego popularność (początkowo tylko w środowisku dworskim, arystokratycznym) rosła szybko, z Włoch zaczął przenikać do innych krajów (w tym do Rzeczypospolitej za panowania Władysława IV Wazy). Również we Francji wczesna opera pojawiła się dość szybko. Kluczową w tym rolę odegrał Jean-Baptiste Lully (1632–1687), uznawany za twórcę opery francuskiej. Co warte podkreślenia, ten wybitny francuski kompozytor pochodził z Włoch. Od czternastego roku życia przebywał we Francji, gdzie dał się poznać nie tylko jako kompozytor, lecz także tancerz, aktor oraz instrumentalista. Związany z dworem królewskim, stał się autorem oper i innych utworów. Na przykładzie jego kariery doskonale widać specyfikę i odrębność wczesnej opery francuskiej, ściśle związanej z dworem Króla Stońce – Ludwika XIV. Gatunek ten zyskał we Francji nazwę „tragedia liryczna” (*tragédie lyrique*). Dominowała tematyka mitologiczna, pojawiały się też wątki rycerskie. Opera francuska dużo zawdzię-

czała znakomitym tradycjom literatury dramatycznej (Corneille, Racine, Molière). Ogromny wpływ na muzykę operową wywarł również francuski balet dworski (*ballet de cour*), rodzaj wyrafinowanej dworskiej imprezy tanecznej, w której brał udział sam Ludwik XIV (zapalony tancerz) wraz z rodziną i świtą. Stąd w operach francuskich tak wiele fragmentów baletowych, stąd takie bogactwo tamtejszych tańców, popularnych później w całej Europie.

Wielkim kontynuatorem dzieła Lully’ego okazał się Jean-Philippe Rameau (1683–1764), kompozytor i teoretyk. Pochodził z muzycznej rodziny z Dijon, a przed osiedleniem się w Paryżu (1722) działał już jako kompozytor, nauczyciel muzyki, organista i organizator życia muzycznego. Zasnął szczególnie jako autor utworów klawesynowych (zalicza się go do sławnej w historii muzyki grupy klawesynistów francuskich), szerokim międzynarodowym echem odbiły się również jego traktaty teoretyczne na temat muzyki, a zwłaszcza harmonii. Stopniowo zdobył sobie duże uznanie w Paryżu, ale jako kompozytor operowy zadebiutował dość późno, bo dopiero w wieku pięćdziesięciu lat. Oddajmy głos Piotrowi Kamińskiemu, wybitnemu znawcy gatunku, który tak oto błyskotliwie charakteryzuje twórczość Rameau w swojej monumentalnej książce *Tysiąc i jedna opera*: „Wpływ Rameau na dzieje opery jest odwrotnie proporcjonalny do wielkości jego dzieł, które 200 lat czekać musiały na należne im uznanie. Ten samotny diament, geniusz schyłkowy, planeta krążąca z dala od Stońca swoich czasów – wstąpił dzisiaj na operowy Parnas obok Monteverdiego i Händla, spoglądając ku Mozartowi. Wierzył dumnie w dramatyczną potęgę muzyki, pozwalając sobie, niestety, na karygodną tolerancję wobec literackiej nędzy niektórych librett. Oficjalnie przestrzegał form odziedziczonych po Lullym, wzbogacając je tylko niewyczerpaną inwencją; w istocie jednak drażył je od wewnątrz, wlewając im w żyły całkiem nowe widowisko: pełną zawrotność, dźwiękowego przepychu, iście barokową feerię”.

Fragmentów dzieł Rameau posłuchamy podczas dzisiejszego koncertu. Zabrzmia charakterystyczne francuskie uwertury (a więc barokowe wstępy do oper w stylu francuskim, które swoją nazwą daty początek klasycznej uwerturze operowej) oraz liczne odmiany francuskich tańców dworskich, tak typowych dla ówczesnego świata dworskiej etykiety. Tu i ówdzie pojawia się akcent programowo-ilustracyjny (jak w *Bruit de guerre*, czyli ilustracji wrzawy bitewnej) albo typowy dla baroku wątek alegoryczny (jak w *Entrée de Polym-*

nie, czyli wejściu Polihymnii). Mamy szansę znaleźć się na chwilę w fascynującym, sugestywnym świecie francuskiej opery barokowej.

Wybrane do koncertu fragmenty pochodzą z różnych dzieł Jeana-Philippe'a Rameau. *Les Paladins* (*Paladyni*) to komedia muzyczna (*comédie-ballet*) w trzech aktach, której prapremiera – ostatnia w życiu sędziwego kompozytora – miała miejsce w 1760 r. Bohaterka dzieła, Argie, jest zamknięta w wieży, uwięziona przez starego senatora Anzelma, co nie przeszkadza jej wdychać do szlachetnego rycerza Atisa. Wszystko oczywiście po wielu perypetiach skończy się dobrze. Następnym wyborem fragmentów zaczerpnięty został z opery *Les Indes galantes* (Piotr Kamiński podaje zaproponowane przez Piotra Błońskiego tłumaczenie tytułu jako *Zamorskie zaloty*). To z kolei opera-balet w pięciu aktach z prologiem; prapremierę miała w 1735 r. Ta egzotyczna, „zamorska” w tematyce opera zawiera również wątki polskie: bogini Hebe zgromadziła razem cztery narody – francuski, hiszpański, włoski i polski (stąd też obecność w dziele poloneza, tańca modnego w barokowej Europie). Pojawia się także wątek peruwiański. Jedną z bohaterek utworu to piękna Emilia wzięta w jasyr przez Turka Osmana Paszę, który się w niej kocha. Tu również bohaterka nie odważajmniej uczucia, zarezerwowanego już wcześniej dla Walerego, ale mimo groźących kochankom niebezpieczeństw finał okaże się szczęśliwy.

Z kolei *Castor et Pollux* (*Kastor i Polluks*) to jedna z bardziej znanych oper Rameau, tragedia muzyczna w pięciu aktach z prologiem. Jej premiera odbyła się w 1737 r. (druga wersja: 1754). Wśród osób dramatu znajduje się Télair, występuje także Une Planète (arii obu tych postaci postuchamy). Télair optakuje śmierć ukochanego Castora. Tragedią muzyczną w pięciu aktach jest również *Zoroastre* (prapremiera pierwszej wersji odbyła się w 1749 r.). Opera *Les Boréades* (*Z rodu Boreasza*) to ostatnia tragedia muzyczna Rameau. W XVIII w. do jej wystawienia w ogóle nie doszło, w związku z tym pierwsze wykonanie miało miejsce dopiero w 1982 r. Bohaterką tego dzieła jest Alfiza, królowa Baktirii. Osią dramatu są dynastyczno-mitosne dylematy królowej, prowadzące nawet do jej porwania i uwięzienia. Nieoczekiwanie dzięki interwencji Apolla Alfiza może jednak poślubić ukochanego.

Na zakończenie zabrzmiały fragmenty komedii muzycznej *Platée* (*Platea*, prapremiera w Wersalu w 1745 r.). Jedną z kobiecych postaci jest w tym utworze La Folie (Szaleństwo). Akcja dzieje się w mitolo-

gicznym świecie Grecji, a tematem tej niezwykle muzycznej farsy są nieporozumienia i niedoszły romans Zeusa z tytułową nimfą. *Platée* należy do najwyższej ocenianych dzieł Jeana-Philippe'a Rameau.

Benjamin Bayl, fot. archiwum artysty

Benjamin Bayl

Jest współzałożycielem Australian Romantic & Classical Orchestra oraz zastępcą dyrektora The Hanover Band. Studiował grę na organach w King's College w Cambridge i dyrygenturę w londyńskiej Royal Academy of Music. Był asystentem sir J.E. Gardinera, I. Fischera i P. McCreesha. Jako asystent dyrygenta współpracował też z D. Hardingiem, R. Hickoxem, H. Bicketem i I. Boltonem. Współpracował z Mahler Chamber Orchestra, Malaysiaian Philharmonic Orchestra, Royal Philharmonic Orchestra, Orquesta Sinfónica de Asturias, Taipei Symphony Orchestra, Bochumer Symphoniker, Bremer Philharmoniker, Orchestra Haydn, Orchestra Filarmonica di Torino i licznymi orkiestrami w całej Skandynawii. Jako dyrygent operowy występował w Wiener Staatsoper, Dutch National Touring Opera, Staatsoper Berlin, Royal Danish Opera, Opera Vlaanderen, State Theatre w Melbourne, Ópera de Oviedo, Węgierskiej Operze Narodowej, Teatrze Wielkim – Operze Narodowej, Deutsche Oper am Rhein, Norrlandsoperan i Warszawskiej Operze Kameralnej. Artysta jest bardzo aktywny na polu muzyki dawnej. Występował m.in. z Collegium Vocale Gent, Akademie für Alte Musik Berlin, B'Rock, Concerto Copenhagen i Concerto Köln. Regularnie współpracuje z Wrocławską Orkiestrą Barokową i Warszawską Operą Kameralną.

Élodie Fonnard, fot. Némo Perier Stefanovich

Élodie Fonnard

Francuska sopranistka, kształciła się pod okiem L. Coadou, A. Bueta, H. Crooka i K. Weissa. Występowała w licznych barokowych produkcjach (dzieła m.in. J.-B. Lully'ego, H. Purcella, G.F. Händla, A. Campry, C. Monteverdiego, Ch.W. Glucka, M.-A. Charpentier), współpracując z takimi zespołami, jak m.in. Le Concert d'Astrée, Le Poème Harmonique, Les Arts Florissants, Le Jardin des Voix, Correspondances, Les Musiciens de Saint-Julien, Les Folies Françaises i La Simphonie du Marais. Występowała m.in. w Philharmonie de Paris, Opéra Comique, Opéra de Dijon, Teatrze Bolszoi w Moskwie, Lincoln Center w Nowym Jorku, Walt Disney Concert Hall w Los Angeles, Zakazanym Mieście w Pekinie oraz w najważniejszych salach koncertowych i teatrach operowych w Europie i Ameryce Łacińskiej. Współpracuje z takimi reżyserami teatralnymi, jak R. Carsen, A. Homoki, D. Podalydès, C. Hervieu-Léger, S. Daneman i M. Poésy. Daje także recitale, podczas których na klawiesynie towarzyszy jej W. Christie. Artystka prowadzi także działalność nagraniową – ma na swoim koncie płyty z XVIII-wieczną muzyką operową, pieśniami J. Préverta i J. Kosmy, żydowską muzyką barokową oraz motetami S. de Brossarda i P. Bouteillera.

Skład Wrocławskiej Orkiestry Barokowej:

I skrzypce

Zbigniew Pilch (koncertmistrz), Alicja Sierpińska, Juliusz Żurawski, Agata Habera, Ewa Chmielewska

II skrzypce

Adam Pastuszka, Violetta Szopa-Tomczyk, Małgorzata Malke, Kamila Guz, Dominika Matecka

altówki

Dominik Dębski, Piotr Chrupek, Marcin Stefaniuk, Michał Mazur

wiolonczele

Jarostaw Thiel, Jakub Kościukiewicz, Edyta Maksymczuk-Thiel

kontrabasy

Janusz Musiał, Tomasz Iwanek

flety traverso, piccolo

Dóra Ombodi, Małgorzata Klisowska-Pachotek

oboje

Magdalena Karolak, Małgorzata Józefowska

fadoty

Jani Sunnarborg, Kamila Marcinkowska-Prasad

waltornie

Krzysztof Stencel, Adam Gołtemberski

perkusja

Bartosz Sałdan

klawesyn

Aleksandra Rupocińska

Organizator:

NFM – instytucja kultury miasta Wrocławia współprowadzona przez:

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

Sponsor NFM:

